IONEL TEODOREANU

BUNICII

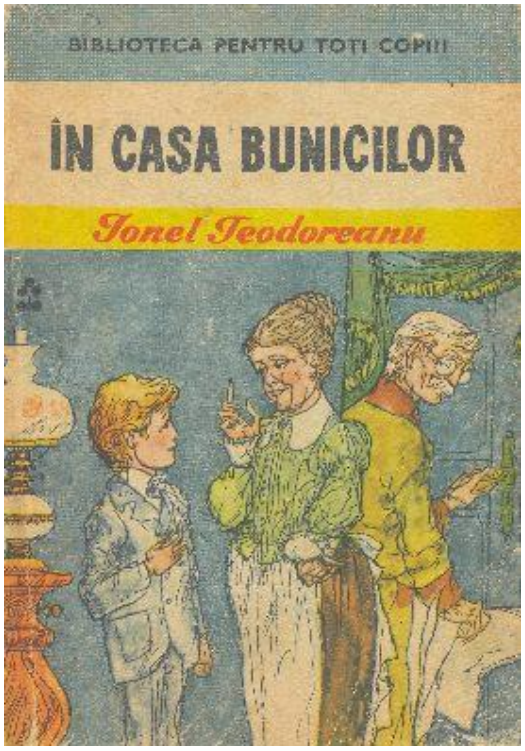

CELE PATRU ANOTIMPURI

ÎN CASA BUNICILOR totul începe şi sfârşeşte cu bunica. Bunicul, de pildă, niciodată nu trece pragul uşii de din faţă, fără să nu spuie, oprindu-se cu aşteptare:

— Eu plec, Elencu...

Asta înseamnă mai în adânc decât vorba: „Pot să plec?"

— Du-te mata, Alecule.

Numai această încuviinţare descuie lacătul din calea bunicului de fum.

Iar dacă nepotul, făcându-se că nu ştie cum şi ce fel, întreabă: „Bunicule, pot să mă duc în oraş?" — bunicul trece vorba:

— I-auzi mata, Elencu, poate să plece?

— Da dumnealui n-are gură? sare bunica.

— Cum să n-am? Am spus, bunică.

— Bunică-ta să-i spui, că ea, săraca, îţi poartă negreaţa păcatelor. Şi du-te odată, că m-ai năucit!

Cu ce oare să o fi năucit? Că nepotul tace ca omătul de pe casa bunicilor, adunându-şi ca şi acela, negreaţa păcatelor, dar nu printr-un cinstit hogeag (al amintirii lui Moş Crăciun), ci cu ţigaretă de lemn de cireş cumpărată de la tutungeria lui domnu' Iacob cu ban dat de bunicul „pentru acadele”.

Nepotul se duce, şi uneori vine cu sania.

Cum dă cu ochiul de nepot, bunica bate din nări.

— Iar ai fost la tat-tău, la club?

— Am fost, bunică, răspunde nepotul stând cât mai la o parte de nasul bunicei.

— El ţi-o dat bani de sanie?

— Nu, bunică, mi-a dat chiar sania lui.

— Şi mai ce?

— Atâta bunică.

Minte.

Bunica ştie că minte.

Căci tata i-a mai dat şi bani din care şi-a făcut noua provizie de ţigări pe care le va fuma la gura sobei, noaptea, când afară şuieră crivăţul. După care va afuma cu răşină de brad, albăstrind odaia bunicilor. După care va dormi, ascultând vântul, viscolul, focul şi, dincolo, în ietac, somnul bunicilor.

E bine ca în pastelul lui Vasile Alecsandri.

Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
Lungi troiene călătoare, adunate-n cer, grămadă,
Fulgii zbor, plutesc în aer ca un roi de fluturi albi,
Răspândind fiori de gheaţă pe ai ţării umeri dalbi.

Vorbele „umeri dalbi" fulgeră prin gândul nepotului, nebulos, neliniştindu-l. Dar roiul de fluturi albi ai versului îl potolesc, dându-i somnul literaturii lui Alecsandri.

Vine şi primăvara în casa bunicilor, dar nu din calendar, căci oricât ar spune calendarul april, april, april, bunicul tot cu şoşoni, blană, fular şi căciuliţă de lutră ruginie se încumetă pe-afară, până la hală, de pildă (de unde aduce nepotului câte o bucată de halviţă) sau până la Piaţa Sfântului Spiridon.

(Grozav îi plăcea nepotului, când era mic, să audă că bunicul a fost în Piaţa Sfântului Spiridon: adică în vizită la sfântul Spiridon. Şi de ce „piaţă”? Păi dacă un boier de pe pământ primeşte musafiri în salon, un boier din cer, adică un sfânt, nu-i poate primi decât într-o piaţă; din care judecată, în afară de altele, se poate vedea şi vârsta nepotului.)

Până când într-o bună zi, tocmai când bunicul să plece împodobit ca un Moş Crăciun, glasul bunicei răsună glumeţ, dar şi cam urzicat, de pe undeva din fundul casei:

— Hei, coane Alecule, da mata nu mai scuturi iarna? Căci doar nu te-ai tocmit moşneag cu anul la cojoace!

Iar către nepot, c-n octavă mai jos:

— Flaimucule, sai de-ajută lui bunicu-tău să fie cavaler.

Prin urmare, nepotul scoate şoşonii bunicului care pleacă la plimbare, fără mănuşi de lână, scârţâind la fiecare pas din botinele uşurele, însoţit până la portiţă de nepot şi de motanul raitelor de primăvară.

Cu capul gol în soare şi în adiere, nepotul rămâne la portiţa de lemn, ca şi cum ar aştepta pe cineva. Nu aşteaptă pe nimeni. Stă în soare, pe urma bunicului. Portiţa e de lemn albastru — aşa cum mai târziu a văzut că e şi bisericuţa Sfântului Mercurie de pe uliţa Rădăşenilor. E tare dulce lemnul albastru când începe primăvara. Parcă stai lângă cer, cot la cot cu îngerii.

Vorba bunicei: „Mata nu mai scuturi iarna?" e ca o piatră năzdrăvană: de-acolo începe primăvara; şi cu nepotul şi cu celelalte, până la bunicul. Crengile zarzărilor fumegă floare nouă cu atâta luminăţie, că parcă în fiecare zarzăr e un răsărit de lună plină.

Apoi se pornesc piersicii, merii, prunii, cu fustele de floare şi de frunză clătinate în scrânciobul primăverii.

Bunicul îşi pune lavalieră de mătasă albă cu puchiţei.

— Măi, măi, zice bunica; să nu te deochi!

Bunica scoate de la ferestre perdelele de iarnă, punându-le la naftalină într-un sipet cât o fântână de adânc, înlocuindu-le cu perdele lungi şi albe ca straiul zânelor.

Ferestrele stau tot mai mult deschise. Sobele au amuţit. Motanul e mereu pe afară. Melcii scot coarne boureşti. Încep fluturii albi ca lavaliera bunicului.

Într-o dimineaţă, nepotul aude ceva şi nu-i vine să creadă. Glasul bunicei încearcă să cânte.

— Bravo, bunică!

— Ia să nu-ţi iei nasul la purtare!

— Lasă-l, Elencule, doară te-o complimentat.

— Unul ca el să mă complimenteze? Mata să mă complimentezi, Alecule, dacă n-ai uitat...

Vine Pastele cu explozia marei grijituri, apoi cu denii, cer albastru, cozonaci şi ouă roşii.

Trece Pastele, lăsându-l pe nepot fără vacanţă pe hotarul de pădure tăiată al cozonacilor.

Bunicul devine din ce în ce mai cavaler. În timpul ninsorilor de iarnă, părul şi barba bunicului sporeau ca din fulgii de afară, troienindu-l şi pe el, în rând cu casa şi grădina, Dar iată că acuma, într-o bună zi, bunicul răsare pe uşă ca dintr-un an rămas în urmă.

— Măi, măi, măi! răsună bunica, bătând toba cu glasul. Da ce-ai păţit mata, Alecule?

Bunicul se face roş, cu încercare de fulger în ochii de culoarea toporaşilor.

— M-o ferit Dumnezeu să păţesc ceva, Elencule. M-am tuns.

— Bine că-mi spui mata, Alecule, că altminteri aş fi crezut că te-or fi pedepsit vrăjmaşii.

— Bunică-ta glumeşte, drăguţă! îl lămureşte bunicul pe nepot.

Dar într-adevăr, chipul bunicului, scos din iarnă de foarfeca unui bărbier, a întinerit glumeţ, depărtându-se de amintirea lui Moş Crăciun.

Noul bunic începe să se plimbe în casa perdelelor de primăvară, după ce mai întâi şi-a scos botinele colbăite, lăsându-le la uşa din antret, pe seama nepotului (care le va şterge cu o anumită petică), punându-şi în loc bujmachiii brodaţi de bunica.

Scârţâie uşurel ca noaptea greierilor paşii bunicului dintr-un capăt până-n celălalt al casei cu odăi dintr-una-ntr-alta, din salonul cu străluciri de oglinzi şi fotolii de catifea galbenă şi verde (în care lumina soarelui aprinde parcă împăraţi), până-n ultima odaie din capătul dimpotrivă al casei, unde păcatele nepotului fumează şi scriu versuri.

Ah! unde-s acelea, că le-aş
Aduna din nou înspre nară.
Pe-atuncea şi din călimară
Răsăreau friguroşi toporaşi.

Dar bunica n-are numai nas pentru tutunul nepotului, dar şi ureche pentru bujmachiii bunicului, care-i destăinuiesc toate opririle, altele decât acele ale bunicului de iarnă.

— Coane Alecule (răsună deodată glasul bunicei), nu te mai uita mata în toate oglinzile, că eşti frumos şi pace. Poţi să ai şi un haiabuc.

— Ce-ai asta, bunică? sare nepotul la substantivul necunoscut.

— Nu-i de nasul tău, cârnule. Aşteaptă mai dintâi să fii cavaler.

Dar bunicul, chiar tuns a primăvară, e prea de nea pentru întunecimea unei astfel de vorbe.

*

Zilele cresc în soare şi în dimineţi. Unde mai încape şi noaptea?

Bunicul îşi pune jiletcă de pichet şi surtuc de *soie-écrue* (ca şi tata) sau de lustrin albastru, pălărie de pai negru, botine galbene şi mănuşi de aţă. Uneori vine cu muscalul din oraş (mai ales când şi-a încasat pensia), aducând cu mare grijă un carton cu trei porţii de îngheţată de la cofetăria „Georges"; două de fructe, lămâie şi zmeură sau lămâie şi portocale, şi una de lapte: ciocolată şi fistici sau vanilie şi zahăr ars. Asta-i una dintre multele slăbiciuni ale nepotului.

Cling-clingul linguriţelor de îngheţată sună cu totul altfel decât al linguriţelor de ceai sau de compot.

— Ce moşmoneşti acolo, Alecule? răsună deodată glasul bunicei care până atuncea a sorbit năprasnic porţia ei de îngheţată.

— Ce să fie? oftează bunicul, mai dau şi băieţelului nostru, că n-o avut de fructe.

— Vrei să-l ucizi numaidecât?

— Lasă, Elencule, nu mai spune vorbe! Poftim şi matale. Aşa e întotdeauna. Bunicul mănâncă numai o jumătate de porţie; cealaltă fiind împărţită de bunică şi nepot.

Dacă însă bunicul ar aduce trei porţii şi jumătate, bunica s-ar face foc. Aşa e bunica: fiecare cu porţia lui.

— Că mata, coane Alecule, îi fi vrând poate să dai îngheţată şi fiarei.

(Fiara e motanul bunicului.)

— Elencule, nu-i frumos să vorbeşti aşa despre o fiinţă credincioasă, spune bunicul din adâncul ochilor albaştri.

— Şi tu ce râzi? sare bunica la nepot.

Nepotul dă din cap cu tăgadă c-ar râde, dar zâmbeşte înainte.

— Măi, că mincinos mai eşti! se minunează bunica. Eşti bun de avocat ca tat-tău — dac-ai avea şi cap ca el.

— Lasă, Elencule, zice bunicul.

— Eu mă duc, zice bunica, ridicându-se, că văd c-am intrat la stăpân.

*

Cerul e o vorbă albastră: a lui Dumnezeu.

Şi liliacul e la fel: o vorbă din cer, pe care o spun, albastră, crengile înfrunzite de la începutul grădinii bunicilor.

Acolo duce nepotul banca de lemn. Şi acolo stă cuminte pe bancă bunicul, cu motanul lângă el. Parfumul liliacului îi acoperă capul alb şi creşte şi peste casa bunicilor, până dincolo de portiţa albastră, ajungând până la uliţă — ca un copil cu ochi vineţi care iesă din ograda părintească, atât de frumos, că şi trecătorii se opresc, întâlnindu-l, cu o îndulcire pe faţă.

Dacă n-ar fi decât bunicul şi nepotul, liliacul ar creşte şi s-ar scutura aşa cum a lăsat Dumnezeu. Dar iată că mai e şi bunica. Vine, vede, soarbe cu nări bălăurești parfumul tufelor de liliac şi cu cogeamite foarfecă începe, cranţ, şi iar cranţ, aici şi dincolo, făcând cu liliacul ceea ce foarfecele bărbierului a făcut cu bunicul.

Braţele bunicului şi ale nepotului se umplu de floare. Ale bunicei la fel. Trei tufe de liliac pornesc spre casa bunicilor, revărsându-se în toate odăile.

Casa bunicilor miroase a liliac.

Nu ştii unde e mai bine: afară? sau în casa cu perdele albe? Şi albinele se înşală, bâzâind ameţit.

Nepotul nici nu se duce afară, nici nu intră în casă.

Rămâne la mijloc, pe pervazul unei ferestre, bătut de fluturarea lungilor perdele albe, în parfum de liliac,

E ca în barcă, plutind pe amintirea celei mai suave mări.

— Unde eşti? tună glasul bunicei.

— Aici, bunică.

— Iaca! Şi ce faci, mă rog?

— Stau.

— Adevărat că stai! Numai la asta eşti bun. Ai să cazi cloşcă de-atâta stat!

*

Bunicii se duc în vizită la doamna Boù.

— Ce râzi? Că nu-i nimic de râs.

— Boul e doamnă, bunică? De când?

— Măi, că prost mai eşti!

— Nu-i prost, da nu ştie, Elencule, intervine bunicul.

— Să-ntrebe, hotărăşte bunica, îngroşându-şi glasul, în timp ce-şi trece dopul de la şipul cu parfum pe şuviţele de păr de pe tâmple şi pe sprâncenele groase şi zburlite.

Bunicul e gata îmbrăcat, cu pălăria de pai negru, mănuşile de aţă şi bastonul de trestie în mână. Poarta de dinfaţă e deschisă. A tras la scară trăsura muscalului. Calul face ni-ha-ha-ha. Cânii din mahala s-au stârnit la lătrat. Perdelele albe se leagănă uneori cu atâta avânt ondulat că ajung până departe în odaie.

— Potaie, să nu te mişti de-acasă! Te las paznicul avutului nostru. E mare cinste pentru un neisprăvit ca tine, vorbeşte bunica, în timp ce-şi încheie mănuşile lungi cu bumbi de sidef. Miroase stins a liliac pe sfârşite, şi proaspăt (foarte aproape de nară), a apă de flori, a *papier d'Armenie,* a paciuli, a vetiver, a afion. Toate acestea se revarsă din sertarele bunicei. Mai miroase şi a bomboane acre. Nepotul prizează cu dinadins, până la strănut.

— Ce-i cu nasul tău? Ai gutunar?

— Îmi miroase a bomboane englezeşti...

— Păreri, zice bunica şi închide sertarul. Hai, Alecule!

Trăsura cu bunicii pleacă: la doamna Boù. Un ultim strănut de râs, şi nepotul rămâne singur, de capul lui, „paznicul avutului bunicilor". Bineînţeles mai e acasă şi Măriuca şi bucătăreasa şi spălătoreasa şi motanul bunicului. Dar, dacă bunica nu-i acasă, casa a murit. Ţiuie tăcerea în toate încăperile. Nepotul încuie uşa de dinfaţă, ia cheia şi se simte liber să facă ce vrea.

Dar tocmai asta nu ştie; ce vrea?

Dacă bunica ar fi acolo, auzindu-i gândul, i-ar spune:

— Nu te mai foi atâta, că nu vrei nimic. Creşte lenea pe tine ca iarba din pământ.

Nepotul zâmbeşte. Are în el nu numai vorbele bunicei, dar şi glasul ei. Da, da, tăcerea lui adună încetul cu încetul tot felul de glasuri. Când vor răsuna? Nu ştie. Dar, în astfel de clipe, nepotul simte, c-o tresărire a inimii, că nu-i sărac, cum cred unii profesori, adică mai toţi. Nici camarazii lui de la liceu nu-i acordă vreo preţuire. Îl ştiu că nu învaţă şi atât. Poate că-l cred şi prost, căci pentru ei are minte numai cel ce vorbeşte. Nepotul însă abia deschide gura; mai ales la şcoală. E mereu în gânduri, dar uneori atât de vagi, că parcă nici n-ar fi. Un fel de somn cu luciri de vis. Zboruri în noapte. Culori în întuneric. Şi un fel de lene zâmbitoare. Nu vrea încă să facă lumină, să vadă. Aşteaptă.

Se plimbă prin ograda bunicilor, cu mâinile la spate, întocmai ca bunicul. Văzându-l astfel, n-ar crede nimeni că abia nu mai e copil. Ieri se juca cu zmeul şi azi se plimbă ca un cocostârc într-un pastel de Vasile Alecsandri, grav, tacticos.

Ograda bunicilor e vecină cu cimitirul bisericei Sfântul Ion Gură-de-Aur. Între ogradă şi cimitir e şi loc de trecere printr-un fel de tunel cu picături de glasuri, care e poiata păsărilor. Intri într-un fel de penumbră caldă, cu miros de cuibar şi o sonoritate guturală. Cloştele cârâie întrebător. În fund, uşa de lemn dinspre cimitir e crăpată. Şi-n toate crăpăturile străluce aurul amiezii.

Cot-cot-cot, cot-co-dac! Zboară umbre. Plutesc fulgi.

Nepotul deschide uşa din fund şi, păşind peste pragul înalt, întră în cimitirul Zlataust. Acolo e îngropată fata bunicilor, sora tatei. Acolo mai sunt şi alţi morţi ai neamului. Nu s-aude nimic decât tăcerea mirată a ierburilor.

Şi, cu toată puterea soarelui, cimitirul tot cimitir rămâne, trimiţându-ţi uneori fiori în spate, căci fiecare pas e vecin cu mâna de os a unui mort. Brr! Noroc că şi biserica e acolo, dar cu spatele. Parcă o vezi fără ca şi ea să te vadă.

Nepotul se aşază pe o piatră de mormânt, la soare. Se suie pe el câte o furnică, o vaca-domnului, sare o lăcustă, pâlpâie un fluture.

Parcă a rămas pe acolo şi un uşor miros de tămâie. Sau poate că într-un cimitir pământul miroase altfel decât oriunde aiurea. E un pământ bisericesc.

Dar nu e asta, nu e asta. Altăceva umple nara nepotului, tulburându-l. E mirosul ierburilor de primăvară.

Sângele duduie în tâmple. Suflarea buzelor e mai caldă...

*

Creşte primăvara cu tumult de soare şi de frunze. Bunicul nu mai iesă la plimbare fără de cortel. Se apără de soare! Nepotul însă nu ştie cum să-l găsească mai bine. Unde i se pare că soarele bate mai aprins, acolo stă închizând ochii. Nimic nu poate fi mai dulce decât să priveşti la soare cu ochii închişi. Vezi, abia, culoarea de trandafir a sângelui. Şi la mâini dacă te uiţi, ridicându-le în soare de primăvară, începi să le întrevezi afundul roz.

Dar cel mai bine e când face bunica o grijitură, trimeţând canapelele afară. Bubuie covoarele, iar nepotul se întinde cu burta în sus pe canapeaua din ietacul bunicilor, ţinând mâinile sub cap. Încălzită de soare, canapeaua miroase a stofă călcată cu fierul fierbinte. Te apucă o lene atât de copleşitoare, încât în fiecare clipă eşti în primejdie de somn sub cerul albastru şi intim ca şi lampa cu glob din ietac. E cerul bunicilor.

— Scoală, trântorule!

Noroc de bunica.

La dejun miroase a pui fript sau a friptură de miel şi nepotul învârte uneori frigarea.

— Măi, zice bunica, aşa are să te frigă Scaraoţchi!

— Glumeşte Elencu! explică bunicul, trecându-şi palma peste fruntea nepotului.

*

— Ce poznă ai făcut, coane Alecule? îl cercetează bunica.

Bunicul e pe pragul uşei de dinfaţă. Abia a venit din târg, apărându-se de soare cu cortelul. Nu răspunde bunicei. Parcă se fereşte să dea ochii cu ea. Îşi scoate mănuşile de aţă, îşi leapădă botinele colbăite, încredinţându-le nepotului, îşi pune bujmachiii, se şterge pe frunte cu batista, îşi ia gazeta şi se duce în salon.

Întrebarea bunicei a rămas fără răspuns.

Bunica însă iar s-a revărsat asupra gospodăriei, uitându-l pe bunic în salon. Acolo e şi portretul în ulei al bunicului, cu frac, guler tare şi decoraţii. Pe atunci era procuror general. Acuma e numai bunic. A adormit cu gazeta în mână pe fotoliul de catifea galbenă. Pe fereastra deschisă vine o muscă şi se aşază tocmai pe nasul bunicului. Pleacă. Iar vine. Nu-l lasă în pace pe bunic să doarmă în căldura şi lumina dimineţii de primăvară.

— A dracului muscă, drăguţă! oftează bunicul către nepot, deşteptându-se. Nu ştii mata ce avem la dejun?

— Să-ntreb, bunicule.

— Nu mai întreba, s-o stârneşti pe Elencu.

Ce-o fi cu bunicul de se păzeşte ca de foc de coana Elencu? L-o fi ghicit într-adevăr bunica? Să fi făcut într-adevăr bunicul „o poznă”?

Vine şi ceasul dejunului.

— Unde ţi-s gândurile, coane Alecule?

— Când te-apucă pe mata, Elencule, eşti mai rea decât musca. Lasă-mă să mănânc.

S-aude numai bâzâitul a două, trei muşte (mai multe nu rabdă bunica) şi zdup-zdupul paşilor Măriucăi, fată în felul ei, dar care ar umplea cu vrednicie haina şi cizmele unui recrut din flancul drept.

— Dulce n-avem? întreabă bunicul care niciodată nu întreabă.

Sprâncenele bunicei se ridică.

Se ridică şi bunicul de pe scaun, se duce undeva, ia ceva (cu tainã) şi vine cu mâinile la spate.

— Aha! Asta ţi-i pozna?! zice bunica. Cireşi!

Bunicul le răstoarnă pe masă.

Ca nişte pui de ouă roşii, cireşele de mai lucesc pe masa bunicilor.

— Mersi, Alecule! Da nu-i păcat s-arunci mata atâta bănet?

— Of! Elencule, grozav nas mai ai! oftează bunicul.

Nepotul dă din cap. Ştie el de ce.

*

Bunica se duce în fiecare zi „să vadă de trandafiri". Nepotul o aude în fundul grădinii, supărată ca pe cineva, bodogănind, mormăind, răstindu-se.

— N-are inimă ră! explică bunicul nepotului. Da-i iute de gură! Aşa-i Elencu.

Sapă bunica, scoate, face, drege, stropeşte cu stropitoarea, ca şi cum s-ar fi lepădat de cei din casă, rămânând bunică numai cu trandafirii. Şi n-o îngăduie pe Măriuca.

— Tu, fato, cu mâinile tăli să te duci la elefanţi, nu la trandafirii mei!

Nici pe nepot nu-l îngăduie.

— Ce caţi, mă rog, aici?

— Am venit să văd trandafirii, bunică.

— Vezi tu pe dracul acuşi! zice bunica, deschizând ameninţător foarfeca de grădinar. În fiecare seară bunica aduce alte dureri de şale în fotoliu. Se înfăşoară cu şalul şi stă îmbufnată sau geme. Dar deodată un zâmbet îi trece pe faţă: gândul trandafirilor.

Aceşti trandafiri nu mai sunt o floare a pământului din grădină, ci o faptă a bunicei, a mâinilor ei, cum ar fi cozonacii şi dulceţurile.

— Elencule! o cheamă bunicul, văzând-o adâncită în gânduri.

Bunica tresare.

— Am auzit! spune bunica. Ascult.

— Nu te iuţi! o roagă bunicul. Vroiam să-ţi spun o vorbă numai...

— Spune.

— Mata eşti cu trandafirii cum sunt eu cu motanul...

Umbra unui zâmbet trece şi piere pe faţa bunicei.

— Bine, coane Alecule, slavă Domnului că ţi-ai găsit şi mata trandafirul. Şi tu ce râzi, potaie?

— Numai eu n-am.

— Ce să n-ai?

— Trandafir, bunică.

— Da învăţătura ce-i?

— Că bine zici, bunică. O uitasem, vorbeşte nepotul spăşit ca o fată de la maici.

Toată casa aşteaptă trandafirii bunicei.

Bunica nu mai are astâmpăr. Mereu e acolo, la trandafiri. Şi mereu e îmbufnată: ba că-i vânt, ba că-i soare, ba că plouă, ba că nu de ajuns. Bunica e în război cu văzutele şi nevăzutele, pentru trandafirii ei.

Până când, într-o bună zi, trandafirii au înflorit. Bunica vine din grădină ca de la Înviere. Dă din cap, fără să spuie alt nimic. Străluceşte.

— Au înflorit trandafirii! explică bunicul nepotului. Bravo matale, Elencu. Să-ţi trăiască!

Bunica dă din cap cu modestie, dar bunicul înţelege, deprins şi pe motan să-l gâdile uneori sub bărbie.

Deşi bunica e tare muncită, deşi o dor şalele, deşi drumul din fundul grădinii până în casă e binişor, fără să mai socotim urcatul scării —, bunica n-a venit să stea, ci numai să dea veste. Astfel că de îndată se şi întoarce, urmată de bunicul, de motanul bunicului şi de nepot.

E dulce drumul spre cei dintâi trandafiri înfloriţi. Soarele apune, dând cerului culoare de grâu copt. Crengile cântă şi foşnesc. Rândunelele se joacă de-a trăsnetul. Fluturi albi şi albaştri se desfac în zbor silabisit.

Iată-i! Roşi, galbeni, albi, abia deschişi — au răsărit în grădină ca un vals într-un salon de altădată, dând deopotrivă bucurie ochiului, nării şi amintirii.

— Trandafirii! îi regăseşte bunicul, dând din cap.

— Trandafirii mei, şi-i ia bunica.

— Vara! şopteşte nepotul.

*

— Mâine mă duc la beci, spune bunicul ca şi cum ar vorbi cu sine, să nu uite cumva.

Dar vorba e pentru bunica: „Pot să mă duc la beci?" Bunica însă îşi caută de treabă şi nu spune nimic. Bunicul oftează şi rămâne cu nasul şi ochelarii în gazetă. Uitate sunt vorbele bunicului. În casă nu răsună decât glasul bunicei. Dar, către aprinsul lămpilor, bunicul deschide iar gura:

— Mâine mă duc la beci.

Însă bunica-i surdă pentru aceste vorbe care de altfel nu-i cer nimic pe faţă.

S-aprinde lampa în sufragerie, se stinge, s-aprinde lampa din ietac pentru pregătirile de noapte şi iar răsună glasul bunicului înspre bunica.

— Mâine mă duc la beci.

— Du-te mata, Alecule, şi i-aţi şi nepotul că m-aţi năucit cu-atâta beci şi beci.

— Ai auzit, drăguţă? explică bunicul nepotului, cu o lucire în ochi; mâine mergem la beci.

Lucirea din ochii albaştri ai bunicului a readus deodată copilăria în jurul nepotului, vorbele „mergem la beci" venind dintr-acolo şi tot într-acolo ducându-se. Aşa, când era mic, plănuia cu fraţii câte o cumplită faptă, câte o ispravă năzdrăvană. De pildă, cu o lanternă electrică, aprinsă în buzunarul pantalonilor, întârziau la capătul lumii, în întunericul hambarului de lemn, sau, fără de ştirea nimănui, se suiau în pod, deschizând uşa cu cheile luate din şifoniera mamei. Gândite şi istorisite cu vorbele oamenilor mari, aceste isprăvi par copilării, o nimica toată, o joacă, o glumă. Nepotul însă ştie că nu e aşa. Licărea o epopee în aceste isprăvi, în adâncul lor de taină.

În casa bunicilor, nepotul îşi sună din nou copilăria readusă de vorbele bunicului şi mai cu seamă de steluţa din ochii lui albaştri. Bunicul e un fel de copil.

Nepotul surâde ca un bunic, privindu-l.

Ferestrele sunt deschise. Noaptea e albastră. Perdelele sunt albe. Albă şi lumina lunii. Greierii scârţâiau argintiu.

Somnul întârzie. Nepotul îşi aduce aminte ca un om bătrân de tot ce a rămas în urmă. N-a uitat nimic. Vorbele, poreclele, chipurile golanilor cu care el şi fraţii lui se jucau pe uliţă şi pe maidan, servitorii, jucăriile, absolut tot, până şi gândurile copilăriei sunt în el, aşa cum e în noaptea de afară glasul greierilor şi lumina lunii.

„Mâine mergem la beci..."

Nepotul e pe marginea somnului. Vorbele spuse de bunic devin fabuloase, adunând în ele paşii lui Făt-Frumos, peştera balaurului, palatul zmeilor...

Apoi nepotul doarme. Pesemne că visează. Luptă prin somn. *Trăieşte* vorbele bunicului. Asta nu mai e somn. E poveste. Se trezeşte răsturnat din pat, jos pe covor, viscolit de lună.

— Ce-a căzut acolo? răsună de dincolo glasul bunicei.

— Eu, bunică.

— Halal! De-acum încolo oi pune pe Măriuca să te lege.

Dimineaţa, de cum deschide ochii, nepotul sare la fereastră să vadă cum e cerul: slavă Domnului, e senin. Căci vorbele bunicului tot n-au plecat din el, drumul spre beci apărându-i ca un fel de expediţie.

Bunicul se pregăteşte ca un vânător. Şi pentru el dusul la beci e un fel de eveniment. Îşi potriveşte o lumânare în sfeşnic (de ce nu o lanternă? se întreabă nepotul, lumânarea fiind mai puţin *misterioasă),* îşi alege o cutie cu anume chibrituri care se aprind pe orice, caută cheia, ia un cuţitaş de sidef cu mai multe lame (nepotul ar dori şi un pistol), pregăteşte un coşuleţ cu sticle spălate de Măriuca (zdupa-zdupa), examinează cu atenţie fiecare dop în parte...

— Alecule...

Atâta spune bunica, dar bunicul a înţeles că bunica nu-l mai rabdă.

— Iaca plecăm îndată, Elencule.

Îşi pune şoşonii (fără să-i încheie), paltonul, fularul, fesul (bunicul are şi fes) şi ca un căpitan de oaste aruncă o privire la toate: adică la nepot (care şi-a pus mantaua şi chipiul, luând coşul cu sticle) şi la motan.

Apoi începe, eu glas tare, dar pentru sine:

— Vra să zică: cheia am luat-o, chibriturile...

—...le-ai luat, intervine bunica năprasnic ca un tren fulger, printr-o gară cu castani. Ai luat tot, Alecule. Hai, plecaţi!

— Iute mai eşti, Elencule! oftează bunicul. Doar nu dau turcii.!

Cu această vorbă şi cu fesul pe cap, bunicul pleacă în frunte, urmat de nepot şi de motan.

— Călătorie sprâncenată! îi ajunge glasul bunicei.

Dar batjocura în glumă nu-i atinge.

Bunica ştie că se duc la beci. Atâta ştie. Deci nu ştie. I-adevărat că se duc la beci, dar nu numai bunicul, nepotul şi motanul, ci şi altcineva care merge

înaintea lor, prin dimineaţa de vară cu parfum de trandafir, ca într-un adânc de beznă, dând drumului un fel de depărtare şi de străşnicie.

Acest cineva din frunte e copilăria.

Ea se opreşte dintâi la uşa cu zăvor, ea se-nfioară de prăpastia cu trepte a întunericului umed cu miros de doagă, ea intră în pâlpâirea de aur a lumânării aprinse de bunicul.

Motanul şi cu vara trandafirilor rămân pe prag, într-o depărtare de ceea lume.

Din ce în ce răcoarea creşte, devenind frig de criptă cu miros de ciupercă.

Suflarea buzelor dă abur de iarnă. Glasul simte că răguşeşte, deşi nu spune nimic.

Iată butoaiele! În doagele lor a fost închis Zmeul!

Vinul! Tot un fel de zmeu, gândeşte nepotul care habar n-are ce-i vinul.

Dar bunicul e fericit ca un copil lăsat singur cu jucăriile lui. Nimeni nu-l grăbeşte. E stăpân şi liber să facă ce vrea, cum vrea şi cât vrea. (Totuşi se uită la ceas. Oare de ce? se întreabă nepotul.) Apoi începe să cerceteze butoaiele, unul câte unul, citindu-le inscripţia, ciocănindu-le, verificându-le caneaua... Nepotul îl lasă într-ale lui. Dar şi mai în fund, într-o firidă din care întunericul nu pleacă, vârâte în nisip, nişte sticle par răsturnate pe hotarul iadului.

— Bunicule, ce-i acolo?

— Acolo? Hei, drăguţă, oftează bunicul —, amintiri din vechi: Uricani, Cotnar...

Ochii nepotului adună clipa şi o strâng. Butoaiele cu ochiul lor orb, aurul de lumânare, vorbele cu abur, bunicul, Uricani, Cotnar...

La întoarcere, vara-i aşteaptă pe prag şi mai tânără, ca o fată de aur cu trandafiri.

Iar pe pragul casei, vorba bunicei:

— Bravo, coane Alecule. Ai să-l deprinzi beţiv, că tare mai prinde uşor păcatele!

— Glumeşte Elencu! explică bunicul în şoaptă.

*

— Unde-ai fost, drăguţă? îl întreabă bunicul pe nepot, văzându-l cu frunze în păr şi rumen la obraji.

— În livadă, bunicule.

Iaca şi bunica.

— De unde-mi vii, potaie?

— Din grădină, bunică.

Bunicul zâmbeşte, auzind cele două nume pe care le dă nepotul aceluiaşi loc. Numai că ceea ce pentru bunic e livadă pentru bunica e grădină: adică locul trandafirilor bunicei. Dar nepotul socoteşte în sinea lui că şi bunicul şi bunica au dreptate. Căci sunt de toate în grădina bunicei sau în livada bunicului. (Nepotul

va afla, când va avea vârsta tatei, că şi în dreptate sunt de toate.) Şi flori şi pomi de tot felul şi tufe de agrişă şi pomuşoară şi zmeuriş şi vie.

Dar toate încep cu hotarul: zaplazul dinspre Nănoaia.

(În părţile Zlataustului nepotul a auzit de mic nume cu bubuit de tunet şi pâlpâiri de fulgere în norul lor: Nănoaia, casa Zmeu, Podul Roş, Manta Roşie... Casa Zmeu, de pildă, nu e chiar a zmeilor din poveste, ci numai a familiei Zmeu: nişte oameni. Bine-bine, oameni să zicem —, dar de ce se numesc Zmeu? Nu-i lucru curat! Deci copilăria nepotului a ocolit zidul unui astfel de nume. Tot aşa, după zaplazul din fundul gradinei nu e altăceva decât Nănoaia care vine câteodată în vizită la bunici, scoţându-şi din ureche ghemotoacele de vată, pe care şi le strânge în hârtie de matasă, repunându-şi-le la plecare; rumegând ca o broască ţestoasă, galbenă, surdă, clipicioasă, iscoditoare. Totuşi, nu numai în copilărie, dar şi acum, când e afumat de păcate, nepotul parcă simte atingere de poveste în zaplazul Nănoaiei.)

La zaplaz sunt nucii. Cresc până-n ceruri, stând toată vara lângă soare până când frunza lor va fi de aur ca şi soarele —, de aur amar.

Dar mai dintâi vine cireşul. Adică se coace. Dar nepotului îi place mai mult să spuie că vine. Că vine ca Scufiţa Roşie spre gura lupului. Cireşul e mai tânăr decât tinereţa. Şi nicăieri aiurea cerul nu e mai proaspăt albastru ca deasupra unui cireş copt. Totul e să se coacă mai repede. Toate vrăbiile stau pe capul lui, rugându-l să se coacă mai repede. E o zvoană de vrăbii mai răsunătoare decât a celor dintâi sănii cu zurgălăi. Se coace? Nu se coace? E o joacă de-a cireşele într-un cireş care se coace. Îţi vine să glumeşti, să baţi din palme, să sai într-un picior. Şi nicăieri aiurea iarba nu e mai verde şi cerul mai albastru ca în preajma unui cireş copt. Pe crengile cireşului e un descântec cu vorbe copilăreşti. Dar numai vrăbiile (mereu în recreaţie) îl ştiu.

— S-a copt?

— Nu s-a copt, bunică.

— Măi, tare mai eşti nătăfleaţă.

— De ce, bunică? Fiindcă nu s-a copt cireşul?

— Lasă cireşul, că se coace singur. Tu nu te coci, nătărăule, cu o sută de profesori plătiţi cu banii lui bietu tată-tu. Nu vezi, măăăi? Cireşul nu se duce la şcoală şi iaca dă...

— De asta *dă,* bunică.

— Iaca vorbă.

— Poate că şi eu am să *dau,* când oi scăpa de şcoală.

— Ce să dai, mă rog?

Nepotul tace ca o taină mare în jurul cireşului care se coace în inima lui.

— Dai din plisc! Atâta dai.

Trec albastre zilele aşteptării cireşelor. La liceu treburile sunt foarte încâlcite. Dea Dumnezeu numai corijenţe. Ferească Dumnezeu de repetenţă. Dar mai ştii? Mare e Dumnezeu. Nepotul însă îl speră pe Dumnezeu la şcoală,

aplecat asupra cumplitului catalog, dar nu-l simte decât la bunici, aplecat asupra cireşului.

Căci asupra unui cireş care se rumeneşte, c-un început de zori pe toate rotunjimile lucii, Dumnezeu e aplecat. Dumnezeu e bunicul cireşelor.

— S-o copt?

— Nu s-o copt, bunică.

— Măi fariseule, să n-o minţi pe bunică-ta, că-ţi tai limba din gură şi-o dau la răţi.

— Se coace, bunică, dar nu s-a copt.

— Aşa mai merge, zice bunica, lepădând din mână foarfeca de grădină pregătită pentru limba nepotului.

Bineînţeles, bunica e în fiecare zi în grădină, la trandafirii ei. Dar cireşul e în livadă. De asta bunica îl întreabă pe nepot.

— Ei, s-o copt?

— Încă, puţin, bunică.

— Măi!

— Zău, bunică.

— Spune drept: Câte-ai mâncat?

— Poate că Măriuca. Eu nu, bunică.

— Măi măgarule, nu ţi-i ruşine? Ai mâncat şi tu, o mâncat şi proasta de Măriuca...

Bunica face o pauză şi creşte cu fală:

— Şi o mâncat şi bunică-ta. Ei, ce mai zici?

— Să ne fie de bine, bunică. Dar lui bunicul nu-i dăm?

— Iaca cine-i poartă de grijă? I-am dat şi lui bunicu-tău!

*

Bunicii stau la dejun în pavilionul de lemn din mijlocul grădinii bunicei şi livezii bunicului. Bunica potriveşte storurile de pai după soare, lăsându-le în aşa fel încât lumina să nu supere ochii.

Bunicii, motanul şi nepotul. Măriuca serveşte. Mai vin şi câteva albine.

Grădina murmură şi bâzâie uşurel. Uneori vântul leagănă ferestrele deschise, dându-le un scârţâit dulce de violină cercată cu arcuşul pe struna cea subţire.

Bunicii mănâncă mai mult lucruri albe: două ouă fierte (care-s trandafirii, abia luate din cuibarul găinei care şi acum întreabă după oul ei)*;* smântână din strachina acoperită cu frunză de brustur (şi smântâna are o undă trandafirie); pâine, unt, brânză de vacă, colţunaşi, sparangă, orez, lapte cu griş şi alte asemenea.

Şi bunicii sunt albi.

Totul e alb în pavilionul din mijlocul amiezei aurii.

Dar iată că, într-o zi, nara nepotului, abia venit de la şcoală, parcă simte culoare nouă mijind fraged în adâncul albului de toate zilele. Îşi mănâncă ouăle trandafirii, apoi mămăliguţa cu brânză şi smântână. Aduce Măriuca şi un pui fript care-i castaniu ca o vioară veche.

Dar de unde vine unda fragedă? Parcă vor să răsară zorii, dar nu în văzul ochilor, ci în simţirea nasului care, stârnit mereu, caută, nu găseşte, uită şi iar îşi aduce aminte.

S-a isprăvit şi cu puiul fript, adus ca pentru trei, dar mâncat mai cu seamă de unul: nepotul.

Gata.

Nu?

Mai e ceva?

Gata să se ridice de pe scaun, nepotul se lasă iar, pecetluit de ochii bunicei.

— Na, nătărăule!

Fragii! Ard fraged în strachina de lut.

Îţi vine să-i săruţi dintâi.

— Măgarule! Sărută mâna bunică-ta. Ea, săraca, ţi i-o cumpărat.

*

Cireşul, cu cercei roşii la urechi, a venit şi a plecat. Un fost cireş i-a luat locul, cuconit în desimea frunzelor.

E mult de-atunci.

Acum nepotul se coace la soare sub cais.

— Hei, boier-mare, încotro? îl întreabă bunica, văzându-l că porneşte cu geanta subţioară şi cu pledul pe braţ, fără tunică, numai în cămeşă cu gulerul descheiat.

— Mă duc să învăţ, bunică.

— Şi unde, mă rog?

— În grădina bunicei mele.

— Mă! Cum îi sare minciuna din gură! se bate bunica cu palma peste obraz. Iisuse Mântuitorule, cum de-l rabzi? Ruşinea pământului, nu înveţi în grădina bunică-ta, că acolo tot ai avea ceva de învăţat; caşti gura în livada lui bunicu-tău. Parcă nu te ştiu!

— Uite geanta cu cărţi, bunică —, i-o arată nepotul.

— Iaca vorbă! Cine spune că n-ai cărţi? Ai, mă nepricopsitule, că doar tatu-tu ţi le-o cumpărat cu agonisita lui. Cap n-ai, că asta nu-ţi poate cumpăra tat-tău, dar nici nu ţi-o dat din născare. Ş-acuma ce mai aştepţi?

— Să isprăveşti mata, bunică.

— Lipsăşti din ochii mei, neisprăvitule!

După această binecuvântare, nepotul se târăşte a lene până sub cais, întinde pledul şi se culcă. Geanta e pernă. Tot îs bune la ceva cărţile de învăţat. Caisele verzi învaţă?

De unde!

Stau şi tot stau la soare, umplându-se de lumină, îndulcindu-se, îmbujorându-se începând cu încetul să semene cu soarele care şi el e un fel de caisă căzută în livada lui Dumnezeu. Livada sau grădina?

Nepotul şi prin somn zâmbeşte sub cais când se-ntâlneşte, nas în nas, cu asemenea întrebări care-i aduc aminte de cei doi bunici.

El doarme, nepotul, şi caisele soarelui se coc.

Îs bune ele şi verzi. E-hei! Îţi străpezesc dinţii şi parcă îţi aduc puţin aminte de iarba din cimitirul Zlataust.

Vrea sângele să dea în clocot. Dar nu! Pace! Şi asta să mai doarmă, cum dorm atâtea în livada sau în grădina nepotului.

După ce se deşteaptă din transparenţa acestui somn, nepotul începe să doarmă cu ochii deschişi. Iar deasupra lui, caisele, în cerul lor de frunze, se coc mereu, aşteptând ceasul de slavă când, aurii ca luceferii, vor răsfrânge soarele şi constelaţiile.

Când se gândeşte numai la viitorul dulce al caiselor acre, nepotului îi vine apa la gură. La viitorul lui a renunţat să se mai gândească. Fie cum o fi. Mai mult nu poate face. Asta înseamnă că nu poate face nimic. Măcar să-l facă bine, adică fără părere de rău.

Când se întoarce în casă, la ceasul mesei, bunica îl priveşte lung.

— Nu te doare căpăţâna de-atâta învăţat?

— Ba parcă mă încearcă.

— Pune-i o compresă de spirt, Elencule, intervine bunicul.

— Compresă! icneşte bunica. Vrei mătăluţă compresă?

— N-am spus, bunică.

— Spune.

— Ce să spun?

— Ce vrei.

— Nu vreau nimic.

— Gura păcătosului, suspină bunica. Asta eşti: nu vrei nimic, nu poţi nimic. Mai spune ceva.

— Iaca tac.

— Amin. Poftiţi la masă.

Pornesc. Dar deodată bunica se răsuceşte ca bătută de vânt.

— Măi, păcat că nu te-o făcut tat-tău motan...

—...la bunici, adaugă nepotul.

— Nu-l linguşi pe bunică-tău, că nu te crede bunică-ta.

Aşa trec serile cu bunicii, şi aşa amiezile cu caişii.

Stelele! Caisele!

Soarele! Caisele!

Vara! Vara!

Pace ţie! Eşti încă la bunici. Nu te grăbi. Că-nainte mult mai este.

Uneori, înainte de a se tolăni pe pledul de sub cais, nepotul se reazămă de trunchi, rămânând aşa câtăva vreme, în vag, fără de nici un gând. Aude frunzele, albinele, cosaşii, păsările — vara: corul de murmure în mare lumină, al verii.

Vara! E un cuvânt care te îneacă şi în care te îneci, dar fără spaimă, cu încredere, fericit.

„Dormi de-a-n picioarele!" se apostrofează nepotul cu glasul în intonaţia bunicei.

Încetul cu încetul, bunicii apar *din el,* nu ca un dialog, ci ca un monolog. Sunt într-adevăr bunicii lui: *ai lui.*

E frumos să poţi spune: sunt ai mei, ca despre un lucru pentru care ai muncit, *agonisindu-l.* Căci asta face la bunici: *agoniseşte cu inima pentru mai târziu.*

Pledul de jos îl cheamă. Dar, înainte de-a se culca, toropit de căldură, clatină uşurel caisul, încercându-l: cade sau nu cade vreo caisă coaptă? Sună clopotul de frunze, cu foşnet bogat, dar caisele chemate rămân pe crengi.

Nici nu ştie cum trece timpul la bunici şi sub cais, căci iată că, fără de veste, într-o bună zi, cum s-ar aprinde deodată un policandru, caisul e copt.

Nepotul însă vrea să aleagă. Se suie deci cât mai sus, spre vârfurile învăluite în frunze, căutând cu mâna fructele catifelate, calde, încercându-le cu o uşoară apăsare a mâinii, să vadă care e mai moale. Numai pe cele coapte le apucă şi le smulge, umplându-şi palma de rotunzimea lor aromată.

Ştie de ajuns de multe nepotul, fără să le fi învăţat de la nimeni. Caisa, de pildă, în cais să o mănânci sus, sub cer, în soare, împrejmuit de frunzele caiselor din care ca nişte ochi de aur te privesc caisele celelalte, aşteptându-şi rândul. Acolo numai, caisa găsită ca în cuibul ei, caldă ca trupul deşteptat din somn, îşi dă toată aroma, îşi dă vara.

Căci asta e caisa, ca şi pătimaşa piersică de mai târziu: sărutarea pe gură a verii.

Dar nepotul nu lasă nimic. După ce se dă jos din cais, sparge sâmburii, mâncându-le migdala dulce, albă ca luna nouă —, că şi cea de pe cer tot de la soare îşi trage aurul, ca şi caisele.

Aşa că nepotul muşcă dintr-un fel de fruct oprit, în fiecare zi, după ce s-a ospătat, culcându-se, şi după ce-a dormit în transparenţele verii, sorbindu-i fructele de aur.

A uitat (acolo) de bunica. Dar bunica trandafirilor nu l-a uitat pe nepotul caişilor.

— Stai cu burta la soare, nătăfleaţă! Te-am tocmit cioban la caisele mele? Scoală, trântorule!

Şi sub privegherea bunicei, răsărită ca nourul de furtună din aurul verii, nepotul se întinde la cules şi adunat caise în coşuri şi panere.

Bunica se uită la el tot dând din cap.

— Ia-o pe asta, bunică, îi recomandă nepotul câte o caisă.

Muşcă din ea bunica, apoi o soarbe cu răsunet, ca şi din filigeana cu cafea, nu cumva să piardă un strop din zeama ei; şi iar dă din cap.

Abia când se crapă cerul de luceafăr, nepotul se dă jos din cais, rumen, cu mânicele suflecate, cu părul vâlvoi, cu frunze în păr, cu nara încă rotunjită de aroma caiselor.

Şi bunica tot dă din cap.

Pornesc spre casă c-un rând pe panere, apoi cu altul, ajutaţi si de Măriuca.

— Ei, cum o fost, Elencule?

— Întreabă-l pe dumnealui.

Bunicul se uită mirat la nepot. Măriuca se uită nedumerită la bunica. Şi bunica tot dă din cap.

— Nu vezi, măi berechetule, ai făcut şi tu o dată o trebuliţă în viaţa ta de trântor, şi nu te crede nimeni.

— Nici mata, bunică? zâmbeşte nepotul.

— Eu te-aş crede, dacă nu te-aş şti.

— Glumeşte Elencu! explică bunicul.

*

Ograda bunicilor s-a umplut de care cu lemne trase de boi.

Lemne, ţărani, boi, coceni —, bunica.

Bunicul e pe-acolo. Dar bunica e pretutindeni, acoperă tot. Ştie pe nume pe fiecare ţăran. De unde i-o fi învăţat şi când? La niciunul nu-i spune: „Măi omule!" Sau: „Ei, dumneata de colo!" cum le spun boierii la târg.

Nu. Bunica spune:

— Moş Ghiţă, ia pune umărul...

Ţăranii o ascultă cu gura căscată, şi fac tot ce le porunceşte bunica. Lemnele bine alese, uscate şi grele, sunt clădite cu ştiinţă în hambarul de lemne. E o forfotă în ogradă ca la furnici. Numai ţărani ducând lemne şi rânduindu-le la locul lor. Unii vin, alţii se duc. Totul e numai mişcare. Sus, nouri albi sclipesc în lumină, fără gând de ploaie. Jos, în ogradă, ca alţi nouri, boii rumegă blajin coceni de aur. Miroase a pădure, a fân, a baligă. A venit satul la oraş. Într-un car cântă un greier.

— L-auzi, drăguţă? zâmbeşte bunicul. Aista-i greier de la ţară. Eh! oftează bunicul care e şi el fiu de ţăran.

— Coane Alecule, nu-i mai vârî mata şi alţi greieri în cap, că are deajunşi!

Nici pe cei de-acasă nu i-a uitat bunica. Dar nu stă o clipă. E când aici, când dincolo, mai dezlănţuită ca la grijjtura de Paşti.

— Pe Elencu trebuia s-o facă Dumnezeu comandant de oaste, îndrăzneşte bunicul către nepot, dar în şoaptă.

E o zi harnică aceasta. Şi e frumos că totul e afară: şi sufletul a ieşit din trup şi stă sub cer, cu nourii opriţi alb, cu boii din ogradă, cu ţăranii, cu lemnele.

Apune soarele.

După un timp răsare luna.

(Dar şi acestea parcă tot în ograda bunicilor se întâmplă.)

Munca se apropie de sfârşit. Măriuca soseşte pe portiţă, de unde a trimis-o bunica, aducând un coş cu nu ştiu ce.

Îndemnaţi de bunica, ţăranii s-au pus să măture ograda.

Se întunecă.

Bunica împarte la ţărani câte un „pac di titiun" de căciulă, — dar cu mâna ei, pe care fiecare o sărută.

Sclipesc stelele în noaptea care începe. Dar e un făcut: tot ce e în cer să fie şi în ograda bunicilor. Că asemeni stelelor se aprind şi licăresc ţigările.

Apoi, îngânând luna care a crescut galbenă peste casa bunicilor, iată că răsare coşcogeamite mămăligă în abur, adusă pe masa rotundă din bucătărie. Începe praznicul. Dar înainte, bunica varsă la fiecare şi tot cu mâna ei, pe care fiecare i-o sărută, holercă.

— Asta zic şi eu, suspină un ţăran. Cinstită băutură. O simţi. Nechează şi maţele.

Se aprinde şi un foc. Ţăranii se adună în jurul focului, cu umbre de uriaşi pe obrazul casei bunicilor. Măligă, ceapă, brânză iute, slănină şi câte un chil de vin de la Coniver.

Ochii boilor aprind aur, ca într-o mare biserică.

Sus, luna stelelor. Jos, măliga ţăranilor.

Sus norii albi. Jos boii albi.

Sus, Dumnezeu.

Jos bunica.

Ar fi să-nceapă somnul în casa bunicilor, dar nepotul, după ce şi-a fumat ţigara la fereastră, simte că nu poate dormi. Sufletul se cere afara, în ogradă, cu boii care au adus pădurea la oraş. Sclipesc stele. Ţârâie greieri. Miroase a lemne. În răcoarea care se ridică, mirosul lemnelor dă un fel de solemnitate neobişnuită nopţii.

Toamna!

Cuvântul cade ca o stea, de aur lung, peste ţinutul sfântului Ion Gură-de-Aur, Zlataust —, mistuindu-se. Dar inima a sunat a toamnă.

Şi dis-de-dimineaţă, când scârţâitul carelor porneşte din nou pe poartă, spre satele de unde a venit şi greierul bunicului, nepotul lasă somnul şi, oprindu-se la fereastra deschisă, priveşte şi ascultă vara care se duce din ograda bunicilor, agonisind şi-această clipă pentru timpul care va să fie.

*

Nepotul a fost întotdeauna uituc. Uită la matematică, la religie, la botanică, la latină, la istorie...

De asta şi până acum a uitat, deşi e de atâta vreme în vacanţă, să spuie că n-a rămas nici repetent, nici corijent. Dar cum de nu, numai tata poate să ştie. Că doar nu degeaba, de câte ori vine vorba de tata, bunica dă din cap cu of şi străşnicie, spunând: „Toate le face bietu tat-tău!"

Dar scurtă i-a fost bucuria. Căci vacanţa se topeşte, de unde în primele zile mai că-i venea să caşte de urât neştiind cum o să umple el, nepotul, atâta amar de zile.

Acuma simte apropierea şcolii şi numără, ca la vacanţele de Paşti şi de Crăciun, câte zile i-au mai rămas.

Slavă Domnului tot mai sunt. Păcat numai c-a început să viseze şcoala. Asta-i strică şi nopţile vacanţei şi începutul dimineţilor. Şi nopţile şi dimineţile-s mai răcoroase. Nu îndrăzneşte să ceară bunicei încă o învelitoare, dar somnul dinspre dimineaţă e atât de înfrigurat, încât, de cum se trezeşte, nepotul fuge la soare, unde stă ca la sobă, până ce nu mai poate de căldură.

— Are să te trăznească, harapule! dă din cap bunica.

I-adevărat că s-a înnegrit. Iar părul, crescut în voie, de unde la începutul verii era castaniu-închis, acuma are luciu de aramă. Mi se pare că se cam uită în oglindă nepotul, bineînţeles, când nu-l vede bunica.

— Ce-mi faci acolo la oglindă?

— Îmi creşte musteaţa, bunică.

— Iaca vorbă! Bunică-ta n-are musteaţă?

„Are!" zice zâmbetul nepotului.

— Şi nu mă vezi toată ziulica la oglindă.

— Fiecare om cu socoteala lui, bunică.

— Mă fârlifusule, nu te-apuca să vinzi înţelepciune bunică-ta. Dintâi să te văd om, şi după aceea numai să-mi vorbeşti de fiecare om cu socoteala lui. Hait!

Dar nepotul şi-a găsit altă oglindă, pe care însă a învăţat-o de la Măriuca.

În ograda bunicilor, pe lângă nu ştiu câte altele, este şi o fântână rămasă din vechi, cum spune bunicul. A fost săpată o dată cu beciul de tatăl bunicei care era cam grec. Pe-atuncea apa era rară în târgul Ieşului, atât de rară că doar crâşmele îi mai ţineau locul. Acuma, ograda bunicilor are cişmea care picură toată ziulica. Bunica a vrut să astupe fântâna în care, cică, de demult, s-ar fi înecat o fată din neamul bunicei. Dar bunicul s-a împotrivit.

— Las-o, Elencule, e din vechi.

Nepotul nu ştie dacă bunicul chiar s-a împotrivit şi cu anume astfel de vorbă. Dar vorba e ca din gura bunicului şi de asta nepotul nu se sfiieşte să i-o deie, ca şi cum ar fi de-acolo.

Totul e că cişmeaua n-a gonit fântâna şi că fântâna a rămas. Fântâna cu roată pe care o învârţi cu mâna, adâncindu-i ciutura legată cu un lanţ, până ce face pleosc în adâncuri ude, începând să se îngreuie. Apa e rece, dar cam sălcie. Acolo ţine bunica harbujii pe care Măriuca-i duce şi botează, tot ea scoţându-i din adânc, cu puterea braţelor ei de flăcău cu fustă.

— Tare-i mai place fetei la fântână, oftează bunicul. Îşi mai aduce aminte, săraca, de satul ei, explică el.

— Măi fato, zice bunica, eu în trebile tălî nu m-amestec. Numai să nu-mi bei fântâna, că mă fac foc.

— Cum să beu eu, o nimicuţa de ghiatî fatî, coşcogeamite fântână? sughiţă Măriuca. Pacatili mele cele grele!

— Măi proasto, dacă te-neci, o bei toată, că ai o burtă în care-ncape şi turnul Goliei.

— Hî! râde sughiţat Măriuca, rămânând cu mâna pe gura ruşinată.

Dar nepotul ştie mai mult decât bunica. Măriuca şi-a găsit oglinda tocmai în fundul iadului din fântână, la o parte de ochii bunicei, adică mai la o parte decât în casă. De asta stă atâta Măriuca, pe marginea fântânii deschise, cu fata cufundată în răcoare, hlizindu-se, făcându-şi bezele, jucându-se cu cozile, zvârlindu-şi câte o pietricică. Harbuzul Măriucăi e ea însăşi printre harbujii fără ochi din ciutura scufundată.

Şi nepotului îi place oglinda iadului: aşa o numeşte el în gând. Se duce la fântână, o deschide, dă drumul ciuturei, o lasă să ajungă în apă şi, apucându-se cu mâinile de lanţul oprit, se apleacă din aurul zilei în umbra adâncului, rămânând ochi în ochi cu sine însuşi, într-o boltire de cer.

— Ce-i fi vrând tu acolo, măi nepricopsitule?

— Mă uit, bunică.

— La musteaţă?

— Nu se vede.

— Atunci la ce?

— La gândurile mele, bunică.

— Iaca! La ce-ai spus?

Nepotul zâmbeşte dând din umeri.

— Ai căzut în doaga Măriucăi, zice bunica. Măi, la nimica nu eşti bun. Iaca, începe şcoala acuşi. O trecut vacanţa. Şi o carte n-ai deschis. Şi acuma te-ai apucat să ceteşti în fântână! Am să chem popa să-ţi cetească o moliftă.

— Elencu glumeşte, explică bunicul. Numai vezi mata, drăguţă, să nu cazi.

Nu cade. Nepotul s-a deprins la fântâna. Şi bunicii s-au deprins să-l ştie acolo. Uneori nepotul nici n-o deschide. Stă aplecat pe adâncul ei, întâlnindu-se cu marele obraz de aur al soarelui, rezemându-se de ciutură. Alteori deschide capacul, rămânând cu urechea visător aplecată pe glasul adâncului. Alteori veghează aşa, cu ochii închişi —, ca pe un mal al tainei.

Şi el e o fântână.

De asta nu face nimica. S-ascultă, aplecat cu lene şi înfiorare pe adâncul lui.

*

Începe să fie mai grea decât până atunci inima nepotului. Toată vara a fost la bunici. Şi acuma tot la bunici e. Dar şcoala care se îndepărtase până la uitare acum s-apropie din nou, cu fiecare zi a calendarului. Se dezmorţeşte răcoarea din umbrele ei şi răsare, răspândindu-se la-nceputul şi la capătul zilei, cu miros de ciupercă şi de tufănică. Cerul e mai albastru, dar nu ca cel de primăvară (albastru şi acela). Acesta parcă-şi aduce aminte de celălalt, cu zâmbet ostenit şi cu îngândurare.

Nepotul se uită la toate cu un fel de rămas-bun. Acolo a fost vara lui. (Mai târziu vara din grădina bunicilor se va numi *La Medeleni.* Dar nepotul nu cunoaşte încă obrazul viitorului.)

De câte ori aude un greier, se opreşte şi-l ascultă, ca şi cum ar sta de vorbă cu el. Şi greierul e o vorbă de-a verii, rămasă în ierburi până-n târziu de toamnă.

Se duce la nucii de lângă zaplazul Nănoaiei.

Se duce la hambarul cu lemne.

Se duce la tufele de vie cu poamă coarnă, fragă, turcească şi tămâioasă.

Se duce la bucătăria de vară a bunicilor, care e ridicată numai din scândură vopsită albastră (ca şi portiţa, ca şi biserica Sfântului Mercurie, ca şi cerul de toamnă). Acolo, cu clocot dulce, fierb perjele albastre, din care bunica face povidlă. Tot acolo a făcut bunica bulionul cel roş ca fesul turcului. Acolo arde un foc pârâitor de vreascuri şi surcele, dând fum albastru.

Albastru! Totul e albastru ca o evaporare în cer.

Ochii rămân mereu spre cer. Parcă cerul te priveşte ca cineva care pleacă şi nu spune nimic de teamă să nu plângă.

Nepotul simte ca şi cum s-ar scoborî cufere din pod şi s-ar face bagaje în jurul lui. În toate e plecare: în cer, în frunză, în inimă.

Inima nepotului pricepe frunza toamnei.

— Ce corăbii ţi s-au înecat? îl întreabă bunica.

— Vine toamna, bunică.

— Ei şi?

— Ei iaca!

*

Numai nepotul a rămas cu bunicii, de bună voia lui. Tata, mama şi fraţii lui sunt la Constanţa, la tante Valenţa, sora mamei. Vor sta acolo până ce se deschid şcolile. Mai este până atunci. Nepotul s-a deprins să fie numai cu bunicii, pe ceilalţi avându-i în gând. Că de avut îi are. Nu-i uită. Le şi scrie chiar, dar aşa de scurt şi de-a scăpării, încât mama care scrie lung şi frumos a pus pe hârtie astfel: „De ce nu-ţi dai puţină osteneală când scrii părinţilor tăi?"

Uf! nu-i place să scrie. Cum se apleacă pe hârtia (de scrisori) cu creionul, gândul fuge, nelăsându-i decât greutatea vorbelor şchioape. E drept că uneori face un fel de versuri, dar asta e cu totul altăceva. Pentru nimic în lume n-ar îndrăzni să-i arate mamei astfel de bazaconii. Versurile, de altfel, în mintea

nepotului, nu aparţin scrisului, ci singurătăţii tainei. Nu-s de arătat, ci numai de avut — cum e bucătăria de vară a bunicilor, unde fierb perjele albastre. Şi de la o vreme nici versuri nu mai face. Într-adevăr, nu face nimic. E ca un mecanism care a stat. Dacă l-ar întreba cineva (cum desigur că-l vor întreba fraţii şi părinţii): „Ce-ai făcut toată vara?" — n-ar putea să răspundă decât: „N-am făcut nimic". Atunci de ce uneori parc-ar fi mândru de el?

E gol ca ciutura, dar i se pare că fântâna nedeschisă e plină.

Ceilalţi văd numai ciutura; el ştie mai mult. Dar nu-i place să vorbească despre asta cu nimeni, nici măcar cu fraţii lui. Şi parcă nici lui singur nu-şi mărturiseşte ce crede despre el, ce speră poate. E leneş: şi-n afară ca şi înlăuntru. Are dreptate bunica: trântor. Mai mult visează decât gândeşte. Nu-i place linia dreapta, geometria gândului. Toate-s cu somn, cu brumă şi cu ceaţă în el — cum sunt şi dulcile zări din târgul Ieşului. Ah! nu se satură uneori, privindu-le, mai cu seamă în apusul soarelui. Acolo se adună nourii care duc pulpana soarelui pe zare, rămânând apoi ca un jar, ca o grădină de bujori —, în timp ce gândul spune ca la împărat: „Acolo apune soarele".

— La ce te uiţi, măi pierde-vară? îl ajunge bunica la portiţă.

— Acolo apune soarele — spune nepotul cu măreţie, ca o fanfară.

— Ei şi?

— Ei iaca!

— De unde-ai luat tu, mă rog, vorba aiasta?

— De la tine, Elencule, răspunde bunicul.

— Ei iaca! exclamă involuntar bunica.

— Vezi, Elencu!

*

Pavilionul de vară al bunicilor e de lemn zugrăvit albastru şi-i cuprins de jur împrejur de viţă cu poamă coarnă (care pocneşte în dinţi), având acoperiş ţuguiat ca o scufă de pitic, în vârful căruia, drept moţ, rugineşte un cocoş de tinichea, pe care vine câte o cioară cârâită, iar noaptea uneori se lasă şi câte o cucuvaie cu glas de văduvă.

Încă de cu primăvară pavilionul s-a umplut de soare, păstrându-l dulce cum sunt cozonacii abia scoşi de la cuptor. Acolo au mâncat bunicii toată vara ş-or să mai mănânce încă. Aşa a hotărât bunica. Ş-acolo toată vara a lucit galben vinul din sticla bunicului. Nu-i ca vinul de la Coniver. Vinul bunicului e galben ca o lalea care ar fi transparentă. După ce-l toarnă din sticlă, paharul se duce înflorit la gura bunicului. Bea bunicul trei păhăruţe: unul după ouă, altul după friptură, şi al treilea după fructe.

— Măi, ai s-ajungi şi beţiv! spune bunica, răstălmăcind privirea nepotului îndreptată către paharul bunicului.

— Să-i dau şi lui, Elencu, o picătură, se îndeamnă bunicul apucând sticla.

— Ba, mă rog! Dă-i mai bine motanului, că tot îmi dă gata scumpete de lapte.

Nepotul n-are ştiinţa vinului. Ar vrea numai să afle de ce-i place bunicului. Dar bunica nu lasă niciodată sticla în calea vânătorului.

Iată însă că se opreşte ca furtuna o neaşteptată întâmplare la poarta bunicilor. S-aude trap împărătesc de muscal cu doi cai. Şi răsună de la portiţa albastră glasul tatei.

Tata! E ca o explozie tata, în inima nepotului şi în ograda bunicilor. A venii neanuntat de la Constanţa. A pledat un proces, mănâncă la bunici şi se întoarce la Constanţa. Se cunoaşte că-i feciorul bunicei. N-are astâmpăr. Ca întotdeauna a venit încărcat de pachete: piersici (un coş de la Constanţa), icre negre, banane, rahat cu fistici, un fes nou pentru bunicul, mătăsuri turceşti pentru bunica, şi încă atâtea şi atâtea altele că te întrebi: unde-au încăput? Dar aşa e tata: mereu cu mâinile pline către alţii.

Mănâncă laolaltă în pavilion. Nu s-aude decât gura tatei, şi zvonul verii rămas în începutul toamnei. Şi-n tata e numai vară. Lumină, căldură, belşug, veselie. Îi place vinul bunicului.

— Tot de la Vişan, de la via Cătănescu, papaie?

— Tot, spune bunicul cu mândrie.

— Îl ştiu de mic copil, exclamă tata, regăsindu-l. Tu nu bei?

Nepotul se uită la bunica.

Bunica ridică din umeri, spălându-se pe mână. Tata se face că nu vede şi toarnă şi nepotului bunicilor, devenit fiul tatei.

— Îţi place?

Nepotul surâde. Nu îndrăzneşte mai mult. Dar ar mai cere un pahar. Îi vine mereu să râdă şi abia se ţine.

După dejun, tata îl ia pe bunic de braţ, cu celălalt braţ luându-şi fiul, şi porneşte cu ei prin grădină, adică prin livadă. Ştie tot: beciul, pomuşoara, poama, cireşele, caisele, cleiul cireşului din fund, gutuii, părul cu busuioace. Bunicul şi nepotul ascultă. Bunicul dă din cap. Ajung până la nucii de lângă zaplazul Nănoaiei. A început să cadă frunza nucului. Miroase a toamnă. Tata stă ca în amintire. Apoi istoriseşte o întâmplare din tinereţa lui: Cum a ciocnit un pahar de Cotnar, când era student, cu Eminescu, într-o crâşmă.

Nucul i-a adus aminte.

Acum are băiat mare. Eminescu a murit.

Vezi, rândunelele se duc
Se scutur frunzele de nuc...

— Poftiţi la cafea, îi strigă bunica.

Se duc: unul după altul, pe sub crengi de toamnă, sub cerul albastru, bunicul, tata...

Aşa s-au dus.

*

A început şcoala. Cei de la Constanţa s-au întors. Dar nepotul tot mai stă la bunici. Va trebui să se mute. Adică să se înapoieze la părinţi, alături de fraţii lui. Dar vacanţa cea mare e la bunici. Acolo cad frunzele toamnei în amintirea zilelor lui de vară.

Bunicii dejunează tot în pavilion, dar nu-l aşteaptă pe nepot să vie de la şcoală, căci bunica a hotărât nişte ore din care bunicul nu iesă. Aşadar, nepotul, cum vine de la şcoală, sărută mâna bunicei, apoi pe-a bunicului şi se duce în pavilionul unde-l aşteaptă bâzâitul albinelor pe farfuria care acoperă fructele pe care i le-a lăsat bunica. Îl îndoapă ca pe un curcan bunica. Nu se plânge. Dar tare ar vrea nepotul, în dulceaţa zilelor de toamnă, să mai bea din vinul galben al bunicului. Bunica însă îl ţine sub cheie care nu uită ca nepotul.

Dar toate-s aşa până când îs altfel: în sufletul nepotului ca şi în pavilionul bunicilor. Căci iată că intr-o bună (într-adevăr bună) zi, ochii nepotului, care s-a pus flămând la masă, întâlnesc (fără încă să creadă) o sticlă mai mică, foarte prăfuită. N-o fi goală? Nu-i. N-o fi cu spirt de camforă? O deschide, miroasă, îi bate inima ceva mai tare, toarnă în pahar: aur. Gustă încet, cu atenţie, cu evlavie. Şi intră în el, vastă ca suflarea unei mări, o aromă amăruie. Mai gustă.

Frunzele cad, de aur blând, la toate ferestrele pavilionului.

Cu încetul, nepotul deşartă paharul. Ş-apoi, deşi paharul e gol, îl respiră adânc. Miroase a frunză de nuc. E toată toamna în golul de aur al paharului băut. Cade o stea prin inimă. Nepotul îşi reazemă tâmpla în pumn şi rămâne aşa mult timp, cuprins de toamnă...

Toţi copacii spun cu Eminescu:

Vezi, rândunelele se duc
Se scutur frunzele de nuc...

În fiecare creangă e un „vezi, rândunelele se duc". Îţi vine să plângi, privind cerul călătoriilor arătat de versul crengilor.

Dar nepotul surâde cu lumina lacrimii, bând aur din sticla uitată de bunici.

Dar asta ce-i?

Au apărut bunicii. Îl văd. Şi nu se încruntă. Surâd.

— Nepricopsitule! N-ai putut să aştepţi? Toarnă bunicilor tăi. Ciocneşte cu ei, berechetule!

— Dar ce s-a întâmplat, bunică?

— Ai băut Cotnar, măi, pentru nunta de aur a bunicilor tăi.

*

Şi asta-i tot.

Căci şi acest aur s-a stins în pământul toamnelor. Raiul nu e în cer, unde pasul pământeanului nu ajunge, ci în urmă, unde pasul călătorului spre moarte nu se mai poate întoarce.

. . . . . .

IONEL TEODOREANU *s-a născut la Iaşi, în anul 1897. Debutează în 1919 la revista «Însemnări literare» cu poeme în proză şi intră curând în cercul revistei «Viaţa Românească» condusă de G. Ibrăileanu. În acelaşi timp îşi începe cariera de avocat. Primul său roman, «Uliţa copilăriei», apare în 1923 după care urmează «La Medeleni» (1925—1927), «În casa bunicilor» (1938), «Prăvale Baba» (1934), «Masa umbrelor» (1946) şi altele. Moare în anul 1954.*